

نقش بخش عمومی در اقتصاد هند*

مترجم: کورس صدیقی

بخش عمومی یکی از عناصر اصلی و اجزای مهم استراتژی نهر-مہانالوبیس بوده است که حدود سه دهه پیش در زمینه برنامه‌ریزی اقتصاد هند با تأکید بر صنایع کالاهای سرمایه‌ای و پذیرش توسعه صنعتی معطوف به جایگزینی واردات مطرح گردید. برای این بخش در اقتصاد هند مقام رفیعی در نظر گرفته شده بود. هدف آن بود که این بخش زیربنای لازم را برای توسعه اقتصادی ایجاد کند، برای مقابله با تمرکز صنعتی بی‌رویه در بخش خصوصی به صورت قدرتی همسنگ مطرح شود و عمل کند، مازاد لازم برای تأمین مالی برنامه‌های توسعه را تولید نماید، با افزایش سرمایه‌گذاری در مناطق عقب‌مانده از عدم توازنهای صنعتی منطقه‌ای بکاهد و وظیفه تأمین رشد همه‌جانبه اقتصاد ملی را عهده‌دار گردد. بنابراین در اقتصاد مختلط هند به بخش عمومی نقشی پویا داده شده، و در سپردن این نقش به بخش عمومی بیشتر ملاحظات عملی دخالت داشت تا ملاحظات ایدئولوژیک و نظری. قصد آن بود که این بخش بتواند به صورت مکملی برای بخش خصوصی، و نه به منزله جایگزینی برای آن، عمل کند.

میزان سرمایه‌گذاری در مؤسسه‌های صنعتی و تجاری وابسته به دولت مرکزی که به صورت شرکت اداره می‌شده‌اند در سال ۱۹۵۱ مبلغی در حدود ۲۹ کرور روپیه بوده است؛ اکنون سرمایه‌گذاری در این گونه مؤسسه‌ها به ۶۰۰۰۰ کرور روپیه رسیده است که مبین وسعت قابل ملاحظه این بخش است. طبعاً در یک نظام دموکراتیک مردم می‌توانند توقع داشته باشند که این سرمایه‌گذاری‌های عظیم حاصل و بازده معقولی نیز بار آورد.

صرف نظر از بنگاه‌های وابسته به دولت فدرال، مؤسسه‌های عمومی دیگری نیز وجود دارد که حکومت‌های ایالتی آن را تأسیس کرده و اداره می‌کنند؛ در این زمینه بخصوص می‌توان به سازمان‌های برق ایالتی، شرکت‌های حمل و نقل جاده‌ای ایالتی، مؤسسه‌های آبیاری و جز آن اشاره کرد که از لحاظ عملکرد، دارای اهمیت بوده و در بحث مربوط به بخش عمومی در اقتصاد هند باید مورد عنایت قرار گیرند.

* V.B.L.Mathur."The Role of the Public Sector in India", Development (1968:2/3)Journal of SID

بخش عمومی

سهم بخش عمومی در تولید خالص داخلی (به قیمت‌های جاری) در هند از ۷/۵ درصد در ۱۹۵۰-۱۹۵۱ به ۲۳/۱ درصد در ۱۹۸۳-۱۹۸۴ افزایش یافت. بخش عمومی سهم عمده‌ای در افزایش فرصت‌های اشتغال، گسترش صادرات، جایگزینی واردات و تولید منابع مالی برای دولت داشته است و از جهت نیل به خوداتکایی تکنولوژیک نیز بسیار موفق بوده است. با وجود این مزایا، باید پذیرفت که میزان سودآوری و بهره‌وری در بنگاه‌های عمومی به هیچ وجه رضایتبخش نبوده است، اگر چه به‌طور مطلق در ۱۹۸۶-۱۹۸۷ سود خالص (بعد از کسر مالیات) ۲۱۴ موه‌سه و شرکت وابسته به دولت مرکزی به ۱۷۶۹ کروور روپیه بالغ می‌شده که از رقم مشابه سال قبل بیشتر نیز بوده است. اما این عملکرد اگر به مأخذ سود ناخالص نسبت به سرمایه‌ای که به کار گرفته شده ارزیابی شود، مقدار آن به‌زحمت به ۳ درصد مجموع سرمایه‌گذاری‌های انجام شده یعنی ۶۰۰۰۰ کروور روپیه، بالغ می‌شود. نرخ بازده در این بنگاه‌ها کماکان در حول و حوش ۱۲ تا ۱۳ درصد متوقف مانده است و لازم است در جهت بهبود این وضع در چارچوب برنامه زمانی معینی اقدام شود. کمیته‌ها و کمیسیون‌های متعددی در باب بیماری‌ها و نارسایی‌های بخش عمومی در هند تحقیق کرده و برای بهبود وضعیت این بخش سیاست‌هایی را توصیه نموده‌اند. مسائل مربوط به انتخاب طرح، مکان‌یابی، تکنولوژی، ترکیب محصول، مدیریت، قیمت‌گذاری، بهره‌برداری از ظرفیت، مناسبات صنعتی، مشارکت کارگران، ایجاد انگیزه‌های کار و جز آن مطالبی بوده است که بارها مورد بحث قرار گرفته است. شورای مشاوران اقتصادی به ریاست سوخاموی چاکراواری^۱ در ماه مه ۱۹۸۷ گزارشی در باب "بعضی از مسائل موجود شرکت‌های دولتی در هند" ارائه کرده است. احتمالاً در آینده نزدیک از سوی دولت نیز گزارشی در باره بنگاه‌های عمومی در هند به پارلمان ارائه خواهد شد و در آن سیاست‌های آینده دولت در زمینه تجدید ساختار و جهت‌گیری‌های تازه این شرکتها مطرح خواهد گردید.

در برنامه‌ریزی هند به بخش عمومی، همچنان نقش حساسی محول می‌شود. این بخش از جهت حجم سرمایه‌گذاری، فروش و تولید و جز آن رشد قابل ملاحظه‌ای کرده است. اما به هر حال در آینده باید به آن قوت و تحرک بیشتری بخشید.

دولت باید بکوشد تا مسائل شرکت‌های دولتی را حل کند و با بهبود همه‌جانبه عملکرد این شرکتها و افزایش مازاد آنها، منابع لازم را برای تأمین مالی برنامه‌های توسعه فراهم آورد. عملکرد شرکت‌های دولتی عمدتاً "متأثر از مدیریت بین‌المللی و استفاده مناسب و کافی از ظرفیتهاست، اگر چه عملکرد شرکت‌های دولتی از بعضی از مسائل اقتصادی کلان تأثیر می‌پذیرد با مطلب بهبود عملکرد این بنگاهها باید اساساً "واحد به واحد و در سطح خرد مواجه شد. در این جهت لازم است در هر بخش مطالعات عمیق و وسیعی لااقل در باره عملکرد پروژه‌های بزرگ، مثلاً "پروژه‌هایی که حجم سرمایه‌گذاری آنها از ۱۰۰۰ کروور روپیه بیشتر بوده است، انجام شود. بررسی شورای مشاوران اقتصادی همین آن است که بهبود کمی در حد ۱۰ درصد در زمینه استفاده از ظرفیت فولاد، سیمان، کود، ماشین‌آلات برقی، تجهیزات راه‌آهن و برق نسبت به سطح ۱۹۸۴-۱۹۸۵ درآمد ملی را سالانه حدود ۱ درصد افزایش می‌دهد و به قیمت‌های ۱۹۸۴-۱۹۸۵ در حدود ۲۰۰۰ کروور روپیه

1. Sukhamoy Chakravarti

به سهم بخش عمومی در تأمین برنامه هفتم می‌افزاید .

بهبود وضعیت شرکتهای دولتی

در زمینه بهبود کارکرد شرکتهای دولتی برقراری تعادل بین مسئله استقلال شرکت و حسابداری، مطلبی است که بسیار مورد بحث قرار گرفته است .

در این زمینه، در بعضی از بخشها و بخصوص در بخش فولاد اقدامات عینی و مشخصی نیز انجام گرفته است و در آینده نزدیک نیز در نظر است به دامنه این گونه اقدامات افزوده شود . مبادله یادداشت تفاهم بین وزارتخانه و شرکت دولتی ذی‌ربط گاهی در جهت صحیح است و باید بدقت تعقیب گردد . این یادداشت تفاهم، موافقتنامه نسبتاً " بلندمدتی است که از لحاظ مدت لااقل دوره یک برنامه را در بر می‌گیرد و مفاد آن باید بسیار بدقت تنظیم شود . هدفها و استراتژیهای کلی هر یک از شرکتهای دولتی باید تعیین و به صورت واضح و صریح تبیین گردد و در هر مورد مقایسه‌ای با عملکرد واقعی شرکت نیز صورت گیرد . برای بهبود عملکرد و کارایی در بخشهایی نظیر فولاد و ذغال سنگ مسائل مربوط به مشارکت کارگران در مدیریت و مسائل مربوط به کارکنان مازاد باید بدون فوت بیشتر وقت بسرعت حل و فصل گردد .

در سالهای اخیر آزادسازی سیاست تجاری مشکلات ناشی از تقاضای ناکافی را در مورد بعضی از شرکتهای دولتی کارآمدان تشدید کرده است . مطالعات بعضی از محققان و همچنین بانک جهانی نشان داده است که صنایع کالاهای سرمایه‌ای هند از دیدگاه بین‌المللی تا حدود زیادی قابلیت رقابت دارد . اما حقوق و عوارض گمرکی سنگینی که به منزله ابرار برای توسعه صنایع کالاهای سرمایه‌ای به کار گرفته شده منجر به حمایت مؤثر منفی شده است . آزادسازی واردات کالاهای سرمایه‌ای با منحرف کردن تقاضا به سمت واردات باعث شده است که ظرفیتهای تولیدی داخلی عاقل بماند . بنابراین برای تصحیح این وضعیت و آثار نامطلوبی که اعمال این سیاست برای صنایع کالاهای سرمایه‌ای متضمن بوده باید اقدامات لازم صورت گیرد .

در اقتصاد مختلط هند، گرچه پذیرش واحدهای خصوصی بیمار در بخش عمومی یک سیاست متداول است، اکنون با توجه به ملاحظات کارایی زمینه برای خصوصی کردن واحدهای زیانده بخش عمومی، بویژه آنها که بطور مزمن زیانده بوده‌اند، وجود دارد، اما تصمیم در این مورد تصمیمی ماهیتاً " بلندمدت است که باید به گونه‌ای کاملاً " اندیشیده و با در نظر گرفتن جوانب و اثرات مختلف آن اتخاذ شود .

انتظار آن است که در فرآیند ساختن یک هند قوی و صنعتی، بخش عمومی نقش خود را آن‌طور که باید و شاید ایفا کند و بتواند در سالهای آینده در کشور طلایه‌دار ایجاد یک جامعه بالغ از دیدگاه تکنولوژیک باشد .

